

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24.03.1995, sp. zn. 7 Cdo 69/92, ECLI:CZ:VSPH:1995:7.CDO.69.1992.1

Číslo: 7/1997

Právní věta: Pojem rozhodování ve smyslu ustanovení § 14 odst. 2 o.s.ř. nelze ztotožňovat jen s rozhodováním ve věci. Soudce odvolacího soudu, který v řízení u soudu prvního stupně ve významnějším rozsahu procesně působil (např. provedl podstatnou část dokazování), je vyloučen z projednávání a rozhodování věci (§ 14 odst. 2 o.s.ř.), i když v řízení před soudem prvního stupně ve věci nerozhodoval. Pravomocné rozhodnutí o tom, že soudce není vyloučen z projednávání a rozhodování věci, nebrání dovolacímu soudu posoudit tuto otázku jinak (srov. § 237 odst. 1 písm. g/ o.s.ř.).

Soud: Vrchní soud v Praze

Datum rozhodnutí: 24.03.1995

Spisová značka: 7 Cdo 69/92

Číslo rozhodnutí: 7

Číslo sešitu: 1

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Řízení před soudem

Předpisy: 99/1963 Sb. § 14 odst. 2

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

O k r e s n í s o u d v Břeclavi rozsudkem určil, že „právní úkon zemřelého, spočívající v darování osobního automobilu zn.. Volha žalované“, je neplatný a že je neplatná i darovací smlouva z 24. 2. 1989, uzavřená mezi výše označenými osobami „pod sp. zn. N 141/89 a registrovaná bývalým Státním notářstvím v Břeclavi dne 10. 3. 1989 pod R I 392/89“.

K odvolání žalované, poté co připustil změnu žaloby zdůvodněnou požadavkem formulační určitosti, K r a j s k ý s o u d v Brně svým rozsudkem změnil rozhodnutí soudu prvního stupně tak, že určil neplatnost darovací smlouvy ohledně osobního automobilu, a zamítl žalobu o určení neplatnosti druhé z uvedených smluv o darování rekreačního domu čp. 114 v obci M.

Proti tomuto rozsudku podal žalobce dovolání. Aniž výslovně rozlišil, který jeho výrok jím napadá, je z obsahu dovolání, včetně podání doplňujících, zřejmé (§ 41 odst. 2 o.s.ř.), že dovolání směřuje pouze proti výroku, jímž byla zamítnuta žaloba o určení neplatnosti darovací smlouvy, jejímž předmětem byl shora označený rekreační dům. Žalobce vytýkal rozsudku odvolacího soudu neúplnost a nesprávnost skutkových zjištění a nesprávné závěry právní; opíral se tak o dovolací důvody podle ustanovení § 241 odst. 2 písm. c), d) o.s.ř. Dodatkem k dovolání žalobce uplatnil důvod

další (ve smyslu ustanovení § 241 odst. 2 písm. a/ o.s.ř.) a tvrdil vadu řízení podle ustanovení § 237 písm. g) o.s.ř., přičemž dovozoval, že o jemu nepříznivý výsledek řízení u odvolacího soudu „se přičinil“ člen senátu odvolacího soudu JUDr. K. P., který spor rozhodoval již u soudu prvního stupně, a to „z větší části, těsně před odchodem ke Krajskému soudu v Brně“.

O obsahově shodné námitce podjatosti (rozšířené vůči dalším soudcům krajského soudu, podle rozvrhu práce pověřeným projednáním dané věci) rozhodoval tehdejší Nejvyšší soud České republiky (v rámci ČSFR) a usnesením ze dne 22. 8. 1991 sp. zn.. Nco 89/91 vyslovil, že JUDr. K. P. a další tři soudci nejsou vyloučeni z projednávání a rozhodování věci. Ve vztahu k vyloučení JUDr. K. P. soud uvedl, že ustanovení § 14 odst. 2 o.s.ř. vylučuje z projednání a rozhodování věci u soudu vyššího stupně jen takového soudce, který u soudu stupně nižšího věc rozhodoval, zatímco JUDr. K. P. v dané věci pouze jednal.

V r c h n í s o u d v Praze o dovolání rozhodl tak, že zrušil rozsudek odvolacího soudu ve výroku, kterým byla zamítnuta žaloba o určení neplatnosti darovací smlouvy, uzavřené dne 24. 2. 1989 mezi M. H. a F. H. na straně jedné a žalovanou D. Ř. na straně druhé ohledně rekreačního domu čp. 114 v obci M., a ve výrocích o nákladech řízení a věc v tomto rozsahu vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení a k novému rozhodnutí.

Z odůvodnění:

Dovolání je v této věci přípustné (§ 236 odst. 1 o.s.ř.) již proto, že směřuje proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé (§ 238 odst. 1 o.s.ř.). Bylo podáno včas a oprávněnou osobou, účastníkem řízení, řádně zastoupeným advokátem, podle § 241 odst. 1 o.s.ř., nese formální a obsahové znaky, jež vyžaduje ustanovení § 241 odst. 1, věta první, o.s.ř., a opíralo se i o možné dovolací důvody ve smyslu ustanovení § 241 odst. 2 písm. a), c), d) o.s.ř.

Z ustanovení § 242 odst. 1 o.s.ř. vyplývá, že dovolací soud je vázán rozsahem dovolání a uplatněnými dovolacími důvody, přičemž z úřední povinnosti posuzuje vady řízení, vyjmenované v § 237 o.s.ř., a jiné vady, pokud měly za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Z logiky věci se podává, že zkoumání uvedených vad řízení je zpravidla prioritní; to platilo tím spíše, byla-li vada řízení (§ 237 písm. g/ o.s.ř.) užita jako výslovně formulovaný dovolací důvod (§ 241 odst. 2 písm. a/ o.s.ř.).

Podle ustanovení § 241 odst. 2 písm. a) o.s.ř. bylo možno dovolání odůvodnit tím, že v řízení došlo k vadám, uvedeným v § 237 o.s.ř. Vada řízení ve smyslu ustanovení § 237 písm. g) o.s.ř. spočívala mimo jiné v tom, že rozhodoval vyloučený soudce. Soudce je vyloučen z projednávání a rozhodování věci, jestliže se zřetelem na jeho poměr k věci, k účastníkům nebo jejich zástupcům, lze mít pochybnosti o jeho nepodjatosti (§ 14 odst. 1 o.s.ř.); u soudu vyššího stupně i soudce, který rozhodoval věc u soudu stupně nižšího, a naopak (§ 14 odst. 2 o.s.ř.). O tom, zda je soudce vyloučen, rozhoduje nadřízený soud v senátě; jestliže bylo takto o vyloučení rozhodnuto, určí místo něho předseda soudu soudce jiného nebo přikáže věc jinému senátu (§ 16 odst. 1, 2 o.s.ř.).

Z uvedeného vyplývala evidentní spjatost citovaných ustanovení § 241 odst. 2 písm. a), § 237 písm. g) o.s.ř. a § 14 odst. 1, 2 o.s.ř. v tom smyslu, že právě ustanovení posledně uvedené naplňovalo obsahem vadu řízení podle ustanovení § 237 písm. g) o.s.ř., popřípadě odpovídalo na otázku, za jakých okolností je tato vada dána. Co však je v daných souvislostech méně zřejmé, nicméně podstatné, je to, jaký je význam a dosah rozhodnutí podle ustanovení § 16 odst. 1 o.s.ř.; v přezkoumávaném řízení totiž bylo takové rozhodnutí vydáno.

Jestliže nadřízený soud rozhodl podle ustanovení § 16 odst. 1 o.s.ř. tak, že konkrétní soudce je vyloučen z projednávání a rozhodování věci, a tento soudce přesto ve věci rozhodoval, šlo nesporně o vadu řízení ve smyslu ustanovení § 237 písm. g) o.s.ř. Tento přímý a dále nezpochybnitelný důsledek

je přirozeným projevem evidentní vazby tohoto ustanovení k § 16 odst. 1 o.s.ř. a je posilován i tím, že zákon pro tento případ – pod sankcí další vady řízení – ukládá postupovat podle výše citovaného § 16 odst. 2 o.s.ř. Naop ak skutečnost, že podle ustanovení § 16 odst. 1 o.s.ř. rozhodováno z jakéhokoli důvodu nebylo, nebránilo odvolacímu soudu (§ 221 odst. 1 písm. b/ o.s.ř.) nebo dovolacímu soudu (§ 241 odst. 2 písm. a/ o.s.ř.) přijmout závěr, že ve věci rozhodoval vyloučený soudce, a vyvodit z toho odpovídající důsledky. To vyplývá z toho, že institut vyloučení soudce je objektivní procesní kategorií, a tím – mimo uvedenou situaci pozitivního rozhodnutí o vyloučení soudce – i na samotném rozhodování podle ustanovení § 16 odst. 1 o.s.ř. zásadně nezávislou.

Tento závěr má ovšem rozhodující význam pro posouzení poslední z možných situací, a to té, jež v dané věci skutečně nastala, když soud příslušný ve smyslu ustanovení § 16 odst. 1 o.s.ř. rozhodl, ale negativně tak, že soudce vyloučen není. Není vskutku žádné věcné ani procesní překážky, aby v dovolacím řízení při posuzování dotčené vady řízení nemohla být otázka vyloučení soudce otevřena nově a případně i jinak zodpovězena, a to bez ohledu na to, jaké skutkové důvody byly dříve namítány či hodnoceny. Omezení ovšem nepředstavuje ani zásada vyjádřená v ustanovení § 159 odst. 2 (§ 167 odst. 2) o.s.ř. o vázanosti pravomocným rozhodnutím soudu, neboť zde jde o něco jiného. Usnesení podle § 16 odst. 1 o.s.ř. je rozhodnutím, učiněným v řízení, jež je jako celek podrobena přezkumu v rámci dovolacího řízení, přičemž zjištění ve vztahu k dotčené vadě řízení nemohou být principiálně závislá na tom, zda nalezla výrazu v procesním rozhodnutí nebo nikoli. Nelze přehlédnout ani to, že v jednom případě (§ 16 odst. 1 o.s.ř.) posuzuje otázky vyloučení soudce soud nadřízený soudu procesnímu, zatímco v druhém soud určený podle zásad funkční příslušnosti. Odlišnost jejich postavení v procesu nepozbývá na významu ani tehdy, když v konkrétním případě jde o soudní orgán totožný.

Jestliže je dovolací soud takto povolán k tomu, aby v rámci přezkumu v dovolacím řízení, jež se odvíjelo od ustanovení § 241 odst. 2 písm. a) o.s.ř. samostatně a bez ohledu na dříve vydané rozhodnutí podle ustanovení § 16 odst. 1 o.s.ř., posuzoval otázku vyloučení soudce, znamená to v této věci přistoupit i k posouzení toho, zda soudce JUDr. K. P. byl vzhledem k ustanovení § 14 odst. 2 o.s.ř. vyloučen z projednání a rozhodování věci. Rozhodnou otázkou pak je interpretace podmínky vyloučení, která spočívá v tom, že dotčený soudce vyššího stupně (odvolacího soudu) rozhodoval věc u soudu stupně nižšího (soudu prvního stupně). Při výkladu pojmu „rozhodování“ odvolací soud dospěl k závěru, že jde o rozhodování ve věci, a nikoli pouze o stav, kdy soudce ve věci jen jednal, tedy vedl řízení, aniž by vydal věcné rozhodnutí. Toto pojetí je však neodůvodněně úzké.

Již gramatický výklad ustanovení § 14 odst. 2 o.s.ř., odvozující se od užitého nedokonavého vidu slovesa „rozhodovat“ (věc), nasvědčuje tomu, že nejde jen či výlučně o procesní krok jednorázový (např. vydání rozhodnutí ve věci samé), ale o procesní působení kontinuální a v čase trvající. Rozhodování věci, popřípadě vedení procesu, se neidentifikuje s pouhým rozhodnutím ve věci samé, které jeho součástí být může, ale nemusí.

Ve shodném směru vyznívá i interpretace vycházející ze smyslu a účelu analyzované právní normy, který zřejmě spočívá mimo jiné v rozvinutí principu instanční oddělenosti řízení před jednotlivými funkčně příslušnými články soudní soustavy jako záruky její vnitřní nezávislosti a tím i práva každého na spravedlivý proces. Jde též o to, aby soudce čerpal poznatky potřebné pro projednávání a rozhodování věci právě z těch pramenů a tím způsobem, jež jsou vlastní té fázi řízení, k níž je podle pravidel funkční příslušnosti povolán. K pramenům jiným soudce přihlídnout nemůže, což souvisí i s požadavkem jeho nestrannosti ve smyslu neovlivněnosti předchozím a procesně neregulérním poznáním o dané věci. Ustanovení § 14 odst. 2 o.s.ř. lze tedy chápat jako specifické rozvinutí zásady, vyjádřené již v § 14 odst. 1 o.s.ř., že totiž soudce nesmí mít jistý, kvalifikovaný poměr k projednávané věci. Ten přirozeně nenabývá až tehdy, když učiní věcné rozhodnutí.

Pojem rozhodování ve smyslu ustanovení § 14 odst. 2 o.s.ř. nelze tedy ztotožňovat s rozhodováním ve

věci. Soudce podle tohoto ustanovení vyloučený je ten, který procesně působil v řízení u soudu nižšího stupně v takovém kvalitativním a kvantitativním rozsahu, kdy již získal o věci vědomost té povahy, jež vyvolává pochybnost o vnitřní nezávislosti soudních instancí, o legalitě aplikovaných poznatků a ve svých důsledcích i pochybnost o soudcově nestrannosti.

Za soudce, v jehož osobě se soustřeďuje splnění právě těchto podmínek, nezbývá než mít člena senátu odvolacího soudu JUDr. K. P., jestliže dané řízení vedl v prvním stupni od jeho počátku (13. 6. 1989) do přidělení věci jinému soudci (25. 7. 1990), uskutečnil tři jednání a organizoval podstatnou část dokazování (výslech účastníků a devíti svědků, nařízení znaleckého posudku), s níž je část zbývající nesouměřitelná.

V odvolacím řízení tedy působil soudce ve smyslu ustanovení § 14 odst. 2 o.s.ř. vyloučený; dovolací důvod podle ustanovení § 241 odst. 2 písm. a) o.s.ř. byl proto uplatněn oprávněně. Za těchto okolností nemohl být rozsudek odvolacího soudu kvalifikován jinak než jako nesprávný (§ 243b odst. 1 o.s.ř.). V rozsahu, ve kterém byl dovoláním napaden, jej dovolací soud podle téhož ustanovení zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení odvolacímu soudu (§ 243b odst. 2 o.s.ř.). Vzhledem k povaze vady řízení, jež naplnilo dovolací důvod podle ustanovení § 241 odst. 2 písm. a) o.s.ř. (§ 237 písm. g/ o.s.ř.), bylo nadbytečné a předčasné se zabývat uplatněnými dovolacími důvody ostatními (§ 241 odst. 2 písm. c/, d/ o.s.ř., ve znění platném do 31. 12. 1995).

Vyslovený právní názor dovolacího soudu je pro další řízení závazný (§ 243d odst. 1 o.s.ř.).

V novém rozhodnutí ve věci rozhodne soud o nákladech řízení v obou předchozích fázích, v řízení dovolacím, jakož i o těch, jež teprve vzniknou (§ 243 odst. 1 o.s.ř.).